

Eduard Krekovič, Elena Mannová, Eva Krekovičová (eds.): Mýty naše slovenské

Petrusek, Miloslav

Veröffentlichungsversion / Published Version

Rezension / review

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Petrusek, M. (2005). Eduard Krekovič, Elena Mannová, Eva Krekovičová (eds.): Mýty naše slovenské. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 41(4), 738-740. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-55647>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Terms of use:

This document is made available under Deposit Licence (No Redistribution - no modifications). We grant a non-exclusive, non-transferable, individual and limited right to using this document. This document is solely intended for your personal, non-commercial use. All of the copies of this documents must retain all copyright information and other information regarding legal protection. You are not allowed to alter this document in any way, to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public.

By using this particular document, you accept the above-stated conditions of use.

svého výkladu volně do tří tematických komplexů – kulturní tradice (dědictví), kulturní recepcce času a sociologie traumatických procesů. Zejména poslední fenomén je „specificky polský“: významný polský sociolog světového renomé Piotr Sztompka kromě své slavné (a ve světě ojedinělé) monografie o Mertonovi proslul knihou o teorii sociální změny (anglicky, polsky, rusky), zejména pak sociotraumatické změny (traumatogenní situace, proces a jeho důsledky), a sociologickou teorií důvěry (stejně vlivnou, jako je analogická teorie Fukuyamova). Připomenutí Sztompky je tedy velice na místě. Je na druhé straně nesmyslné vytýkat autorovi, o čem nepíše, ale přece jen: tradice humanistické sociologie je nejvíce a nejefektivněji rozvíjena v lublinské sociologické škole (Elżbieta Hałas) a současně korigována neobyčejně poučenými socioantropologickými zkoumánými na straně druhé (Burszta, Buchowski, Sojak aj.). Snad přístě; v každém případě je dobře, že polská tradice zkoumání kultury je kultivovaně připomenuta.

Poslední text z pera Csaba Szalóa *O spojenosti identity a legitimacy v sociologii kultury* si klade za úkol toto: „V následujícím textu směřuji k překonání duality pojetí identity ve smyslu distinkce nebo difference. Cílem textu je dekonstrukce této duality cestou formulace představy lokalizovatelnosti subjektu, jenž působí v pozadí těchto dvou, na první pohled protikladných, forem pojetí identity. Budu se snažit ukázat, že pojem identity vycházející z představy lokalizovatelnosti subjektů je nerozlučně propleten s otázkou legitimacy a tím pádem i se vztahy dominance“ (s. 117). Autor je zkušený a známý, jeho publikace mají vysoké renomé a jeho poučenost světovou literaturou je nepochybná. Text, který sborník uzavírá, je však buď sofistikovanou úvahou, jejíž konceptuální báze je autorovi recenze prostě nedostupná, neb do těchto výšin jeho vlastní autorská identita nesahá, nebo je to složitě napsaná trivialita (což by dokládaly ne úplně přesné úvahy o ideologiích atd.), v níž jsou nadto nesčetněkrát použity příšerné vazby „tím pádem“

a „skrže“. Posouzení tohoto textu ponechávám povolanějším. Obávám se pouze, že podobně jako dunění genderu odezní i bubnování identit. Co nicméně autorovi mohu prominout jen stěží, je to, že Durkheima cituje anglicky (!) a na nejznámější Marxův text odkazuje jako na „Preface to *A Contribution to the Critique of Political Economy*“. Připomíná mi to bohužel doby, kdy naši normalizační vzdělanci četli Marxe v „ruském originále“. Opakuji – neposuzuji autorův text, protože je mimo mou kompetenci, vyslovuji pouze svou pochybnost o smysluplnosti této varianty sociologického psaní.

Vcelku je sborníček *Paradigmy sociologie kultury* neobyčejně sympatickým pokusem rozehrát širokou paletu barev, která je pro zkoumání kultury odedávna příznačná. Slovenští sociologové odvedli kus poctivé práce, která sice není bez vad na kráse, ale to snad patří ke každému solidnímu výkonu. Je totiž na ní vidět nejen výsledný tvar, ale taky zaujetí, s nímž byla vykonána. Ostatně i ony texty, které jsou přece jen poznamenány tím, že je psali začátečníci, jsou sympatické právě tím, že měly prostor k tomu, aby spatřily světlo světa.

Miloslav Petrussek

Eduard Krekovič, Elena Mannová, Eva Krekovičová (eds.): *Mýty naše slovenské*
Bratislava, Academic Electronic Press 2005,
247 s.

Žijeme obklopeni mýty nikoliv nepodobní archaickému člověku, jemuž svět s dostatečnou mírou názornosti a přesvědčivosti vysvětlovaly homérské mýty. Zbytečno připomínat Barthesovu zásluhou aktivitu v demaskování každodenních mýtů člověka pozdní doby a nadbytečno uvádět příklady soudobých mytologizací. Ostatně oslavy konce války před 60 lety byly exemplárním příkladem záměny rudoarmějsko-osvoboditelského mýtu za mýtus (stejně nebezpečný, protože podobně jednostranný) pattonovsko-demarkační (jak krásné by to bylo, kdyby ge-

nerál Patton...). Dějiny se odehrávají v realitě, ale ex post samozřejmě a hlavně v mytologických tradicích.

Skupina slovenských autorů (historici, etnografové a jeden sociolog, Vladimír Krivý, jemuž vděčím za upozornění na tuto knihu) v roce 2003 publikovala v novinách *Sme* seriál na pokračování o „našich slovenských mýtech“ – reflektují sami sebe a na nikoho jiného deformace své vlastní minulosti a přítomnosti nespádají. Počínají v podstatě standardním konstatováním, že mýtus je nejen nesoulad určitých dějinných událostí (či biografií, ba topografií) s historickými fakty, ale především funkčním nástrojem ideologické filtrace „obyčejného člověka“. Ten je opravdu podstatně méně imunní vůči mytologické nákaze než informovaný intelektuál (ten je zase lépe disponován k tomu, aby mýty sám vědomě či podvědomě vytvářel). Roli mýtu sociologicky demaskoval již na počátku 20. století Georges Sorel, který anticipoval mytologii totalitarismu a jehož dílo je v tomto ohledu stále nedocenené. Slovenští autoři uvádějí totiž ve své mimořádně dobře vybrané bibliografii relevantní literaturu slovenskou, českou a zčásti i jinojazyčnou, za toho Sorela bych se však přimlouval.

Leč k věci. Slovenští autoři snad neponechali jediné citlivé místo slovenských dějin netknuto, ale činí to tak citlivě, tak neurážlivě, že dokonce o Tisovi, ba o Husákovi lze číst s hlubokým přesvědčením – ano, zhruba tak to asi bylo a zhruba tak se asi s nimi interpretace naložilo. V nevelké knížce opatřené přímo fantastickým souborem reprodukcí k jednotlivým mytologickým aktům (škoda, že některé nejsou vyvedeny v barvách) se tedy pohybujeme od prapočátku, tedy od mytologie „rajského věku“ (kníže Pribina, Svatopluk, Velká Morava), poté můžeme shlédnout – jak dnes samozřejmě víme – totálně ahistorický obraz toho, jak „slovenský lid vítá Cyrila a Metoděje“, přečteme si se zájmem, jak se mytologizovala města a místa (Trenčín, Nitra, Děvín, Martin) atd. Sociologicky jsou zvláště zajímavé jazykové mýty (slovenština jako „nejkrásnější a nejlahodnější z jazyků“, pro-

tože má nejvíce vokálů a současně nejvíce hlásek, jež se nevyskytují v jiných jazycích – obojí je lingvistický mýtus) a mýty, jež se váží na symboly. Zde mi chybí (pro mou informaci, Slováci tomu asi rozumějí) vysvětlení, kde se v symbolice Slovenské republiky 1939–1945 vzal onen pseudonacistický orel, a připomenutí, že česká neochota platit za společnou vlajku plynula taky z toho, že slovenský dav (v le bonovském smyslu) právě tuto „společnou“ vlajku pátil jako symbol údajně českého útlaku. Ani si nejsem jist tím, že československá vlajka je kombinací české dvoubarevné vlajky se „slovenskou modrou“, existují výklady jiné (tato trojbarevnost je přece jednak tradičně slovanská obecně – viz současná i minulá ruská vlajka –, jednak tradičně revolučně francouzská – viz francouzská revoluční kokarda a trikolóra).

Autoři jsou ve vztahu k velkým osobnostem svého národa, jež podlely mytologizování, věcně analytičtí (někdy kritičtí), což je cennější než obligátní české „z kouta do kouta“ (Hosana a Ukřížuj!). A tak se dočítáme o Jánošíkovi jen in margine, „jak to vlastně bylo“, ale velmi podrobně, jak jánošíkovský mýtus fungoval a jak se spojoval s mýtem „plebejského národa“. Ad illustrandum citát: „Co historickou postavu Jánošíka předurčovalo nebo napomohlo jí k mýtizaci do podoby kulturního hrdiny? Je to skutečnost, že *mu nebyla prokázána vražda člověka*, stejně tak jako ta část jeho života, která souvisí s jeho *tragickou smrtí (na šibenici)*, mytizující se do podoby *hrdiné smrti člověka*. Podtrhuje jí i okolnost – v procesu mytizace všeobecně důležitá – že šlo o smrt člověka v mladém věku, kterou lidé vždycky vnímají jako výjimečnou“ (s. 102). Takový socioantropologický výklad (který ale nepopírá, že není nikdy a nikde doloženo, že by kdy byl „obdarovával chudé“) je mi sympatičtější než složité sociopolitické či jaké konstrukce. Ostatně jako chlapec z moravského Slovácka znám několik desítek písní, v nichž je právě tento socioantropologický motiv rozvíjen a variován – jde asi o jakési mytologéma společné naší slovácko-slovenské krvi.

Cenná je kapitola o tom, jak se národové dovolávají svých předků – Maďari Hunů, Chorvati Gótů, Bulhaři Tráků a my done dávna „praslovanů“, teď raději Keltů, což nás mytologicky lépe váže k Evropské unii. Ale jde taky o to, že téměř všichni evropští národové si vytvořili „své Rukopisy“, své legendy, jimž chtěli dát status historického faktu. Vždycky mě dojíhá naše Národní divadlo, o němž pravím, že jsou to „zkamenělé Rukopisy“: všichni naši velikáni se jimi inspirovali – počínaje Hankou (snad jejich stvořitelem, a ne špatným), přes Mánesovy skvělé ilustrace, znamenitý Alšův cyklus Vlast ke Smetanově Mé vlasti... Jen jaksi nemáme tu slovenskou odvahu si to říci. Nebo nás to už nezajímá? Jestliže platí druhá alternativa, pak se samozřejmě vystavujeme nebezpečí, že budeme tvořit stále nové a nové mýty, nikoliv spontánně (jak to u mýtů obvykle bývá), ale vědomě. A proto jako lži.

Nesmírně sympatické je nakládání autorů s vlastními „velikány“ – Štúr, Štefánik, Hlinka, Tiso, Husák: nevyklučují je z dějin a „nedémonizují“, jak se dnes žurnalisticky říká. Text je věcný a po mém soudu spravedlivý. V neposlední řadě poučný: co jsem věděl o Štúrovi kloudného, kromě toho, že má v Bratislavě sochu (to ostatní ze školy jsem zapomněl). Panslovanství a Štúr – to je přece téma! A Slovenské národní povstání – jak sympaticky zní věcná a klidná věta, že „bylo tragickým paradoxem, že novou totalitu nastolilo a bezohledně budovalo politické hnutí, které mělo nemalý podíl na povstání a protifašistickém hnutí vůbec“ (s. 204). My bychom druhou část tohoto tvrzení prostě škrtnli.

Opakují – přemýšlení o vlastních mýtech, věcné a kritické, umožňuje nepodlehnout novým a vědomým falzifikacím dějin. S mýty jsme žili vždycky a vždycky si je budeme vyprávět u svých ohňů. Není ale třeba, aby se od historické skutečnosti vzdalovaly příliš nebo aspoň – budme si vědomi, nako-lik a v čem (je-li to možné rekonstruovat) se té skutečnosti vzdalují z důvodů narativních, poetických, estetických či jiných. Jen ideologii ne, pokud je to jen trochu možné.

Shrnutí: Již dlouho jsem nečetl knížku tak fascinující informativně, stylisticky a tematicky. Je nám knihy podobné velice třeba. Historici sami to neutáhnou a u svatováclavské tradice se skončit nedá. Pro rekonstrukci naší národní identity bychom asi takovou práci udělali více než tím, když tvorbu novomýtů ponecháme žurnalistům a „televiznímu formátu“ *Největší Čech*.

Miloslav Petrušek

Ludovít Turčan, Robert Klobučký:
Denníky sociológov I. Alexander Hirner.
1953–1955

Bratislava, SAV 2004, 160 s.

Alexander Hirner je osobnosť, ktorá vzbudzuje zvedavosť, či presnejšie „zvidavosť“ (slovenský ekvivalent pre toto české slovo asi nie je) u každého, kto príde do slovenského, presnejšie bratislavského sociologického milieua zvonka. Ak som počas štúdia sociológie na UK v Prahe toto meno nikdy nepočula, po príchode do Bratislavy (koncom sedemdesiatych rokov) som sa s ním stretávala na každom kroku. S menom Hirnera sa spájala bezkonkurenčná autorita vedecká a charizmatická, a to u ľudí s rôznymi orientáciami svetozorovými, paradigmatickými aj povahovými. Tí, ktorí mali to šťastie byť jeho žiakmi, alebo s ním spolupracovať, radi rozprávali svoj príbeh docenta Hirnera. Paradoxne a možno príznačne sa A. Hirner v sociologickej encyklopedickej literatúre nenachádza.

Na obálke recenzovanej knižky sa konštatuje, že doc. PhDr. Alexander Hirner, CSc. (1911–1987) autorsky aj heuristicky patrí k najvplyvnejším sociológom na Slovensku. Originálne vnímal a rozvíjal sociologikum sociálnych javov, metodológiu sociológie a spájanie teórie s empiriou, bol priekopník empirickej sociológie na Slovensku, významný historik predsociologického myslenia na Slovensku a slovenskej, českej i svetovej sociológie. Uskutočnil rozsiahle empirické výskumy (sociálnej kontroly, kysuckej rodiny,